

PROBLEMATIKA DARCOVSTVA ORGÁNOV A TRANSPLANTÁCIÍ EX MORTUO²¹²

Miroslav ŽUPINA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Nasledujúca štúdia skúma aktuálny problém darcovstva orgánov a transplantácií od mŕtvych darcov.²¹³ Aby sme k predmetnej problematike dokázali zaujať správne stanovisko, je potrebné najprv zodpovedať veľmi dôležitú a zásadnú otázku presného definovania okamihu smrti človeka.

Smrť sa Cirkvou vymedzuje ako odlúčenie duše od tela, to znamená ich vzájomné oddelenie. Používa sa aj pojem odchod alebo odídenie duše od tela, opustenie tela, pričom pri týchto charakteristikách smrti je hlavný dôraz kladený na dušu, jej „aktivitu“, kedy opúšťa ľudské telo, odchádza a vzdáva sa od neho. Svätý Gregor Teológ konfrontujúc život so smrťou hovorí, že život je „spojením duše a tela, smrť je ich rozchodom (oddelením).“²¹⁴ Aj tento svätotcovský postoj svedčí o prirodzenosti spojenia a jednoty duše a tela na jednej strane, a neprirodzenosti ich separácie na strane druhej.

Ešte zreteľnejšie vysvetlenie prináša svätý Ján Zlatoústý, keď hovorí, že samotná smrť neznamená zničenie tela: „Smrť neničí telo, ale iba jeho porušenosť, podstata ostáva naveky, aby bola vzkriesená v ešte väčšej sláve – avšak nie u všetkých, pretože hoci všeobecné vzkriesenie sa bude týkať všetkých, vzkriesenie v sláve iba tých,

²¹² Táto štúdia je výsledkom riešenia grantovej úlohy č. 1/2012 VGA *Súčasný bioetický otázky z pohľadu pravoslávnej teológie a ich duchovný rozmer* v rámci Vedeckej grantovej agentúry Pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

²¹³ V tejto súvislosti pozri článok, ktorý prináša veľmi hodnotný pohľad na skúmanú otázku cez prizmu názorov a skúseností kňaza i lekára zároveň: JACEČKO, J. 2008. Je tzv. mozgová smrť naozaj smrťou človeka alebo môže mŕtvy človek darovať živé orgány? In *Pravoslávny kalendár 2009*. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2008. s. 124-126.

²¹⁴ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ. 1862. Ποιήματα ηθικά 1, 2, 3, 4, 25. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 37. Paris, 1862. σελ. 947.

ktorí žili spravodlivo.“²¹⁵ Podobná zmienka sa nachádza aj v diele *O cirkevnej hierarchii* od Pseudo-Dionýza Areopagitského: „*Smrť nie je zničením podstaty, ale rozlíšením spojeného.*“²¹⁶

Z vyššie uvedených patristických svedectiev vyplýva, že smrť človeka neznamena jeho zánik či koniec existencie. Boh Abraháma, Izáka a Jáкова „*nie je Bohom mŕtvych, ale živých.*“²¹⁷ Aj svätí, ku ktorým sa Cirkev vo svojich modlitbách obracia a prosí, nie sú mŕtvi, ale živí. Podľa svätého Gregora Nysského telesnou smrťou prichádza „*zhasnutie zmyslov a rozklad zložených prvkov na jednoduché.*“²¹⁸ Avšak to v žiadnom prípade neznamena, že človek prestal existovať. Svätý Atanáz Veľký stotožňuje život s pohybom, dynamikou, vysvetľuje: „*Duša je živá aj po smrti tela, pretože pohyb duše nie je nič iné, ako jej samotný život; ako aj bez pochybností o tele hovoríme, že vtedy žije, kedy sa pohybuje, a jeho smrť nastáva v okamihu, kedy pohyb je zastavený (ukončený).*“²¹⁹ Na základe tohto kritéria telesná smrť človeka je podmienená definitívnym ukončením všetkých činností organizmu – vrátane činnosti srdca (!).

Ukončenie činnosti srdca, ktoré je spojené s ukončením činnosti pľúc a stratou vedomia, predstavovalo „klasické“ chápanie smrti a zároveň stanovenie podmienok aj pre jej definovanie. Avšak s rozvojom modernej lekárskej vedy v posledných dekádach minulého storočia a predovšetkým s nástupom nového milénia boli jednotlivé základné podmieňujúce činnosti vedúce k smrti oddelené, čo vyústilo, najprv do názoru, následne až do tvrdenia, že smrť človeka môže byť stotožnená už s jeho mozgovou smrťou. V takomto prípade máme dočinenia s ukončením činnosti mozgu, ktoré je nezvratné a je charakterizované aj definitívnou stratou vedomia, zatiaľ čo činnosť srdca a pľúc za pomoci prístrojov pokračuje ďalej. Dnes už za splnenia podmienky tzv. mozgovej smrti dochádza k darcovstvu tých orgánov, ktoré by nemohli byť

²¹⁵ ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1862. Εἰς Ψαλμὸν 48. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 55. Paris, 1862. σελ. 230.

²¹⁶ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ. 1857. Περί ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας 2, 3, 7. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 3. Paris, 1857. σελ. 404.

²¹⁷ Mt 22, 32.

²¹⁸ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Πρὸς Εὐνομίον ἀντιρρητικός λόγος 2. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. σελ. 545.

²¹⁹ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ. 1884. Λόγος κατὰ Ελλήνων 33. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 25. Paris, 1884. σελ. 65.

odobraté až po ukončení činnosti srdca a pľúc. Z toho je zrejmé, že došlo k zásadnému a – nazvime to pravým menom – aj nebezpečnému posunutiu „hranice“ definovania smrti človeka.

Pri serióznom a nepredpojatom hľadaní odpovede na otázku presného definovania smrti človeka sa snažíme byť maximálne otvorení aj možnosti jej chápania ako tzv. mozgovej smrti. Vôbec nie je našou snahou toto chápanie podceňovať alebo odsúvať do kúta bez nejakých dôkazov alebo argumentov. Avšak na druhej strane sme svedkami, ako sa ani samotná medicína nevie vymotať zo spleti často protichodných alebo prinajmenšom pochybných tvrdení. Je pravdou, že diagnostika mozgovej smrti sa v rámci medicíny neustále zdokonaľuje,²²⁰ ale doposiaľ neboli predložené a dokázané žiadne vedecky overené kritériá, ktoré by boli dostačujúce pre jej všeobecné vedecké akceptovanie. V minulosti totiž vzájomná korelácia činností srdca, pľúc a mozgu mala za následok takmer súčasné prerušenie či ukončenie všetkých činností. Kvôli tomu, aby sa predchádzalo akýmkoľvek prípadom predčasného stanovenia smrti, nebolo dovolené takto zdanlivo zomrelého človeka pochovávať skôr ako po uplynutí dvadsiatichštyroch hodín od jeho vyhlásenia za mŕtveho.

Problém však nastáva v súčasnej dobe, kedy moderné technológie a prístroje umožňujú podporu činnosti srdca a pľúc aj po zastavení činnosti mozgu. Môže však ukončenie činnosti mozgu byť stotožnené so smrťou človeka? Nemala by byť z čisto medicínskeho pohľadu takáto tzv. mozgová smrť charakterizovaná skôr ako nevyliečiteľná porucha mozgu? Napokon aj pôvodný lekársky popis takéhoto stavu sa vo francúzskom jazyku nazýval *coma dépassée*

²²⁰ „Pri smrti mozgu ide o stratu všetkých funkcií mozgu, pričom kardiorespiračné a iné funkcie organizmu sú dočasne udržiavané mechanickou a resuscitačnou podporou. V procese diagnostiky mozgovej smrti sa využívajú klinické vyšetrovacie metódy a v prípade indikácie pomocné konfirmačné metódy. Musia byť splnené všetky klinické kritériá pre diagnostiku smrti mozgu, ktoré sú založené na neurologickom vyšetrení. Toto klinické vyšetrenie pacientov so suspektnou smrťou mozgu musí byť dôkladné a úplne zadokumentované.“ FIRMMENT, J. 2013. Odber orgánov na transplantačné účely, smrť mozgu. In *Novinky v anestéziológii, algeziológii a intenzívnej medicíne 2013*. Prešov : Pavol Šidelský – Akcent print, 2013. s. 193.

(stav nezvratnej kómy).²²¹ Až neskôr sa tento stav začal v anglickom prostredí pomenovávať ako *brain death* (mozgová smrť).

Zvlášť pravoslávnej kresťanskej antropológii, ktorá za centrálné miesto človeka považuje jeho srdce, je vyššie uvedené stotožnenie tzv. mozgovej smrti s telesnou smrťou človeka cudzie. Svätý Gregor Palama charakterizuje srdce človeka ako „klenotnicu rozumovej schopnosti duše“²²², teda najdôležitejší telesný orgán, kde prebýva um človeka i všetky myšlienky jeho duše. Neskôr sa s týmto názorom stotožnil aj svätý Nikodým Svätohorec, ktorý rázne nesúhlasil s proklamovaným „najnovším objavom“ hovoriacim, že podstata duše sa nachádza v ľudskom mozgu. Podľa svätého Maxima Vyznávača človek nie je ani telo, ani duša, ani ich zmiešanie či súhrn, ale niečo, čo všetko to pojíma, ale aj prevyšuje.²²³ Tak aj duša, ktorá ako svoj orgán používa telo – podobne ako um srdce – aj ona všetko to pojíma, ale aj prekonáva a prevyšuje, pretože nie je z toho ničím ohraničovaná.²²⁴ Okrem toho v pravoslávnej tradícii sa veľký dôraz kladie nielen na prioritnú dôležitosť srdca, ale aj jeho osobitú funkčnosť pre duševný a duchovný život človeka, čo je empiricky overené životmi svätých zvlášť v stave nepretržitej modlitby srdca.²²⁵ Metropolita Hierotheos Vlachos v tejto súvislosti hovorí: „Centrom pravoslávnej duchovnosti je srdce, v ktorom

²²¹ Pojem *coma dépassée* bol prvýkrát použitý Mollaretom a Goulonom v roku 1958. Do anglického jazyka sa nesprávne prekladá ako *brain death*, správne *irreversible coma* (doslovne „a state beyond coma“). Ide o primárne, nenapraviteľné či štrukturálne poškodenie mozgu. Pozri *Encyclopaedia Britannica*. [online]. [2014-12-21]. Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/127224/coma-depasse>>.

²²² ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. 1982. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων 1, 2, 3. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1982. *Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ. Απαντά τα έργα 2*. Θεσσαλονίκη : Πατερικά έκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1982. σελ. 396.

²²³ Pozri ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ. 1865. Περί διαφορών αποριών. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 91. Paris, 1865. σελ. 1225-1228.

²²⁴ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. 1982. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων 1, 2, 3. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1982. *Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ. Απαντά τα έργα 2*. Θεσσαλονίκη : Πατερικά έκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1982. σελ. 395-396.

²²⁵ Pozri ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, Γ. 2002. Θεολογική προβληματική των μεταμοσχεύσεων. In *Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*. 2. εκδ. Αθήναι : Έκδοσεις του Κλάδου Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2002. σελ. 272.

musí prirodzene pôsobiť um človeka. Energia duše, teda um, sa musí navrátiť do podstaty duše, teda srdca... Podstata duše (človeka), ktorá sa nazýva srdcom, sa podľa patristickej tradície nachádza v telesnom orgáne nazvanom srdce, avšak nie ako v nejakej nádobe, ale ako v orgáne.“²²⁶

Pokiaľ je srdce človeka činné, nie je možné hovoriť o oddelení duše od tela (telesnej smrti človeka), hoci sa človek nachádza v stave kómy. Keď je však zaznamenaná tzv. mozgová smrť, ale za pomoci prístroja pokračuje činnosť srdca, môžeme povedať, že došlo k oddeleniu duše od tela? Vieme s určitosťou takéhoto človeka vyhlásiť za mŕtveho, aj keď sa nedá určiť, kde sa momentálne nachádza jeho duša?²²⁷ Povedané inými slovami, ak je zrejmé, že neodvratne a definitívne došlo u človeka k strate jeho psychosomatického vedomia, a činnosti srdca i pľúc sú iba umelo udržiavané, môže ísť o stav človeka po jeho smrti rovnako ako v prípade, keby zostávali bez prístrojov, alebo snád ide o predĺženie života pred smrťou? Nie je našou snahou skúmanú problematiku komplikovať, pretože už „jednoduché“ otázky pôsobia zložito: „Ako“ mŕtvi sú tzv. mozgovo mŕtvi, ktorým odoberajú orgány? Sú celkom mŕtvi, napoly mŕtvi, zdanlivo mŕtvi, umierajúci či živí?

Mnohí veria, že tzv. mozgová smrť bola „objavená“ zámerne, aby sa zjednodušila a urýchlila procedúra transplantácií a samotný pojem mozgovej smrti je iba účelovou definíciou na získanie vitálnych orgánov. Zdá sa to pravdepodobné. Ak však bolo zrejmé, že po jej „legalizovaní“ činnosti srdca a pľúc na báze umelého udržiavania nie sú nič viac ako len „posmrtným procesom“, mohla by táto smrť byť prijatá a akceptovaná. Je pochopiteľné, samozrejme, že tzv. mozgová smrť musí byť potvrdená a musia byť splnené všetky náležité kritériá pre diagnostiku smrti mozgu. Pokiaľ však nie je potvrdené, že tzv. mozgová smrť nie je identická s definitívnou telesnou smrťou človeka, problém zostáva. Táto problematika sa zintenzívňuje, keď sa vezme na zreteľ, že súčasné európske právne normy sa v chápaní tejto otázky

²²⁶ VLACHOS, H. (metr.) 2006. *Pravoslavná spiritualita (stručné uvedení)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2006. s. 35-39.

²²⁷ Pozri ŠIPOVÁ, M. 2012. Mozgová smrť – kritérium definitívneho okamihu smrti (?). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2012, zv. III/2012. s. 99.

líšia napríklad od platnej americkej legislatívy (mozgový kmeň verus mozgová kôra).

Takže z povedaného plynie záver, že žiadne darcovstvo orgánov za účelom transplantácií od mŕtvych darcov v podstate neexistuje,²²⁸ existuje len darcovstvo v stave tzv. mozgovej smrti, ktorá síce predstavuje „predsieň“ definitívnej telesnej smrti človeka, avšak nedá sa s ňou stotožniť.

Je tu aj iná kategória darcovstva od skutočne a definitívne mŕtvych darcov. Takíto darcovia môžu darovať svoje orgány napríklad na vedeckovýskumné účely. Do tejto kategórie darcovstva je potrebné zaradiť aj darovanie tkanív, rohovky, kože či kosti. V súčasnosti existujú dva základné legislatívne princípy takéhoto darcovstva:

a) dobrovoľný – na základe informovaného súhlasu (opting-in), kedy darca už za života slobodne a vedome súhlasí s darovaním orgánov alebo tkanív po svojej smrti (v prípade, že ho nevyjadril, akceptuje sa súhlas rodiny),

b) všeobecný – aj keď zo strany potencionálneho darcu absentuje vyjadrenie túžby darovať orgány alebo tkanivá, k darcovstvu dochádza na základe jeho tzv. predpokladaného súhlasu (opting-out), čo znamená, že potencionálnym darcom je každý, kto počas života neodmietol darovanie orgánov po smrti (ak svoj nesúhlas počas života darca nevyjadril a rodina odber odmieta, jej rozhodnutie sa v praxi rešpektuje, hoci zákon odber umožňuje).

Tieto nové parametre, ktoré v kontexte skúmanej otázky darcovstva orgánov a tkanív vrátane ich eventuálnych transplantácií neraz spôsobujú vážne problémy a komplikácie, si vyžadujú aj správny duchovný a etický prístup. V nasledujúcich riadkoch sa ho pokúsime hľadať.

a) Keď je darcovstvo orgánov alebo tkanív potencionálnym darcom vymedzené a ohraňované smrťou, teda k darcovstvu dochádza až po nej, charakter daru je znehodnotený, stráca sa. Prečo? Pretože po smrti je už dar odtrhnutý od zmyslov darcu. V takomto prípade už nemôže byť reč o sebaobetovaní. Ak by

²²⁸ Darované (transplantovateľné) orgány musia byť v skutočnosti vitálne, čiže musia pochádzať z človeka, ktorý ešte dýcha, ktorému bije srdce, ktorý je teplý, môže mať horúčku, ktorý vykazuje spontánne pohyby alebo reaguje na dotyk, ktorému pri prvom reze chirurga vyskočí tlak, ktorý je znižovaný a ktorý dostáva dokonca narkotiká, prostriedky proti bolesti a prostriedky na upokojenie. Existuje zásadný rozpor, získavať z mŕtvych ľudí vitálne orgány.

sme použili príklad svätého Vasilu Veľkého o posmrtných materiálnych daroch, povedali by sme, že blahodať neprináleží a nepatrí darcovi, ale smrti, pretože bez nej by k darovaniu vôbec nedošlo.²²⁹ Navyše je tu ľahko možné sklúznutie k eutanázii alebo aj snaha o jej nepriame legalizovanie. V každom prípade musíme zdôrazniť, že je neetické spájať darcovstvo orgánov s eutanáziou darcu. Eutanázia nemôže byť nikdy Cirkvou ani akceptovaná, ani prehlíadaná, dokonca sa nemôže konať ani na základe princípu *ciel' ospravedlňuje prostriedky*.²³⁰

b) Keď nie je vyjadrená túžba darovať orgány či tkanivá, v tom prípade si ľudské telo zaslúži patričnú úctu a dôstojné zaobchádzanie. Ľudské telo je posvätné, je Božím darom a „chrámom Svätého Ducha“²³¹. Úcta k nemu a s tým súvisiaca dôstojnosť majú byť zachované nielen pokiaľ človek žije, ale aj po jeho biologickej smrti, ktorá telu „nič neuberá“. Nie je preto správne používať ho ani ako terapeutický „materiál“, a ani ako zásobu „náhradných dielov“. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že súčasné právne ustanovenie²³² aj vzhľadom na platnú existenciu predpokladaného súhlasu nezabezpečuje potrebnú úctu k zosnulému ľudskému telu a často dochádza aj k nedôstojnému zaobchádzaniu.

Eticky sporný je tu iba prípad, kedy by sa na darcovstve orgánov dohodli osoby, ktoré sú s potencionálnym darcom bezprostredne v priamom príbu-

²²⁹ Pozri ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ. 1885. Ομιλία πρὸς τοὺς πλουτοῦντας 9. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 31. Paris, 1885. σελ. 304.

²³⁰ Pozri ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, Γ. 2002. Θεολογική προβληματική των μεταμοσχεύσεων. In *Εκκλησία καὶ Μεταμοσχεύσεις*. 2. εκδ. Αθήναι : Έκδοσεις του Κλάδου Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2002. σελ. 274.

²³¹ 1Kor 6, 19.

²³² V Slovenskej republike upravuje podmienky darovania a transplantácie orgánov, tkanív a buniek zákon 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a odborné usmernenie MZ SR č. 28610/2006 OZSO o darcovstve, odberoch a transplantáciách a ďalšie vykonávacie predpisy. Údaje o darcoch, príjemcoch a transplantáciách orgánov sa zhromažďujú v Národnom transplantáčnom registri. Patrí pod Ministerstvo zdravotníctva SR a to jeho správou poverilo Slovenské centrum orgánových transplantácií, ktoré je súčasťou Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave.

zenskom pomere (rodičia, deti, manžel). Tie osoby, ktoré prijímajú na svoje plecia aj povinnosti či záväzky súvisiace s jeho starostlivosťou pokiaľ žije, zvyčajne majú aj určitý dôvod pre eventuálne darcovstvo orgánov po jeho smrti. Napokon práve oni sú tí, ktorí najlepšie poznajú jeho úmysly a motívy pre takéto konanie. Samozrejme, vyžaduje sa tu zvýšená pozornosť a veľká opatrnosť, pretože každý súhlas je predovšetkým čisto osobným skutkom a rozhodnutím.

Na záver je potrebné dodať, že od okamihu, kedy boli transplantácie stanovené ako terapeutické spôsoby liečby a sú hľadani anonylní darcovia pre anonylných alebo konkrétnych príjemcov, začína ich odcudzovanie. Toto odcudzenie od pôvodného zámeru naberá na intenzite, ak sa na popredné miesta namiesto duchovných a etických faktorov dostávajú ekonomické, právne, sociálne či iné činitele. Z dôvodu, že veľkou záhubou súčasnej doby je bezbrehý a dravý komercializmus všetkého, tento rozmer v kontexte darcovstva orgánov a transplantácií nesmie byť nikdy tolerovaný či prehliadaný.

Zoznam bibliografických odkazov

- ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ. 1884. Λόγος κατά Ελλήνων. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 25. Paris, 1884. σελ. 3-96.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ. 1885. Ομιλία πρὸς τοὺς πλουτοῦντας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 31. Paris, 1885. σελ. 277-304.
- BRECK, J. 1998. *The Sacred Gift of Life: Orthodox Christianity and Bioethics*. 1. ed. Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1998. 288 p. ISBN 978-0881418552.
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ. 1857. Περί της εκκλησιαστικής ιεραρχίας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 3. Paris, 1857. σελ. 369-583.
- FIRMINT, J. 2013. Odber orgánov na transplantačné účely, smrť mozgu. In *No-vinky v anestéziológii, algeziológii a intenzívnej medicíne 2013*. Prešov : Pavol Šidelský – Akcent print, 2013. s. 191-209. ISBN 978-80-89295-52-4.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Πρὸς Εὐνομίον ἀντιρρητικός λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. σελ. 244-1122.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. 1982. Ὑπὲρ τῶν ἱερώς ησυχάζόντων. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1982. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας*

- (Ε.Π.Ε). ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ. *Απαντά τα έργα 2*. Θεσσαλονίκη : Πατερικά έκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1982. 753 σελ.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ. 1862. Ποιήματα ηθικά. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 37. Paris, 1862. σελ. 521-968.
- HARAKAS, S. 1996. *Health and Medicine in the Eastern Orthodox Tradition: Faith, Liturgy, and Wholeness*. 2. ed. Minneapolis, Minnesota : Light and Life Publishing Company, 1996. 190 p. ISBN 0-8245-0934-X.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1862. Εις Ψαλμόν 48. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 55. Paris, 1862. σελ. 222-240.
- JACEČKO, J. 2008. Je tzv. mozgová smrť naozaj smrťou človeka alebo môže mŕtvy človek darovať živé orgány? In *Pravoslávny kalendár 2009*. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2008. s. 124-126. ISBN 978-80-969437-2-2.
- MANTZARIΔΗΣ, Γ. 2002. Θεολογική προβληματική των μεταμοσχεύσεων. In *Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*. 2. εκδ. Αθήναι : Έκδοσεις του Κλάδου Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2002. σελ. 251-277. ISBN 960-85663-8-X.
- ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ. 1865. Περί διαφορών αποριών. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 91. Paris, 1865. σελ. 1031-1418.
- СИЛУЯНОВА, И. 2001. *Этика врачевания: Современная медицина и православие*. 2. изд. Москва : Издание Московского Подворья Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2001. 319 с. ISBN 5-7789-0111-9.
- ŠIPOVÁ, M. 2012. Mozgová smrť – kritérium definitívneho okamihu smrti (?!). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2012, zv. III/2012. s. 98-109. ISBN 978-83-63055-10-3.
- VLACHOS, H. (metr.) 2006. *Pravoslavná spiritualita (stručné uvedení)*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2006. 120 s. ISBN 80-8068-465-0.
- ŽUPINA, M. 2014. *Od smrti k životu. Teologický a duchovní pohľad na vybrané bioetické otázky*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2014. 124 s. ISBN 978-80-555-1235-8.

ISSUE OF DONATION ORGANS AND TRANSPLANTATIONS EX MORTUO

Miroslav ŽUPINA, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, miroslav.zupina@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

Objective study explores actual problem of donation of organs and transplantations from dead donors. We pointed out, even on the base of patristic testimony how important is to define certain moment of death of the human being. We took critical pose toward to understanding the death as it is presented by modern medicine. We consider the very idea of brain death as a specific definition to get vital organs and acceleration of procedure following transplantations. There is a ultimate and fundamental antimony to achieve vital organs from dead humans. On the end we are bringing ecclesiastical and ethical access toward the studied issue and we are pointing out the dangerousness of commercialism, which is in antimony with Christian pose based on unselfish love and respect of human being.

Key words

donation, organs, transplantation, brain death, euthanasia, agreement, respect, honour, morality